

Vidioter

Eva X Moberg

1987

Artikel publicerad i tidningen Brand #10 1987

För den borte provokatören finns det ett bra och säkert sätt att göra sig osams med de flesta man möter inom radikala och alternativa kretsar. Säg bara såhär: "Jag gillar att titta på video. I söndags glodde jag mig igenom tre filmer på raken..." Någon generös och välvillig person kommer säkert att komma till din räddning i den pinsamma tystnad som uppstår, och säga t.ex.:

"Jag har hört att både Bergmans Det sjunde inseglet och Resnais Hiroshima mon amour finns på video nu, och förresten såg jag en mycket intressant dokumentärfilm häromveckan om kvicksilverförgiftningar i Japan."

Det är nämligen så, att det kan vara OK att kolla på video, förutsatt att man inte ser på sånt som DOM ANDRA ser, de där våldsfixerade tonåringarna från förorterna som inte kan skilja på bra eller dåligt (som vi kan).

Men om du svarar som sanningen är, att något Sjunde Insegel har du aldrig rusat ner till kiosken vid T-banan för att hyra – men däremot Flykten från New York, Road Warriors och Rabid, samt Sierra Torrida med Clint Eastwood inte mindre än tre gånger och inte bara första Omen utan även tvåan och trean.

Sedan är det klippt. Kultureliten har vänt sitt ansikte från dig. Du är en femtekolonnare, en smygimperialist och en hjärntvättad människospillra. Folk börjar tala om saker för dig som du kände till vid sju års ålder:

- Att USA är imperialistiskt.
- Att våld är fel.
- Att man inte rör på sig när man tittar på TV.

"Videodebatten" satte igång med Studio S "larmrapport" i TV december 1980. Videon blev rikskändis över en natt. Motorsågsmassakern var på allas läppar. En folkdjävul var född. Det var nämligen så, att man inte nöjde sig med att presentera ett nytt media och informera om dess möjligheter. Man valde att låta en del av videogramproduktionen, nämligen den våldsfixerade B-filmen, bli liktydig med själva ordet VIDEO.

Ungdomsvåld

Hyckleriet och det dubbla moraliserandet i "videovåldsdebatten" har på sista tiden övertrumfats av spektaklet kring "ungdomsvåldet" och Non-fighting-generation. Nu använder man sig av Studio S-argumenten för att "förklara" tonåringarnas aggressivitet och kriminalitet: Det är våldsinriktade videofilmer som gör människor brutala! Det är ett vansinnigt resonemang – det är att förklara ett symptom på ett sjukt samhälle med ett annat.

Sanningen är att en sextonåring som BÅDE ser på karatefilmer OCH misshandlar folk på gatorna gör detta av en och samma anledning: Att han lever i det mest cyniska, brutala, våldsinriktade och framtidlösa samhälle som någonsin existerat. Ett samhälle, som dessutom kan gå hur långt som helst när det gäller att sätta stopp för sina medborgares aggressivitets-utlevelser. Men man kan inte undertrycka människors känslor hur mycket som helst – någonstans måste de ta vägen!

Sett ur detta enkla perspektiv verkar plötsligt all denna upprördhet kring videofilmer och gatuslagsmål ganska enfaldig. Men så resonerar inte moraldebattörerna. Därför att de som hörs mest och syns mest och tycker mest, på tidningarnas kultursidor och i TV:s debattprogram, är just samhällsbevararna, den verkliga maktelitens stora armé av pratare och opinionsbildare. Det är de som har intresse av att en Moralisk Panik uppstår, som hindrar folk från att se de verkliga skälen till att samhället inte tycks fungera så bra som det var tänkt.

Moralisk panik

Vad är då egentligen Moralisk Panik?

” Med en moralisk panik menas att vissa personer eller företeelser kommer att bli definierade som ett hot mot grundläggande samhälliga värderingar. (...) Det torde ligga i den moraliska panikens natur att den utgår från grupper som vill skydda den rådande samhällssituationen från omstörtningar och oro.” (Bert Fridlund, filmforskare)

Typiskt är också hur enstaka påståenden på mycket kort tid blir Sanningar som alla utgår ifrån (t.ex. ”Antalet våldsbrott har ökat markant”. Trots att detta inte är sant, har det blivit 1986 års sanning.), och hur en stämning plötsligt kan förena och gripa en hel befolkning så att alla pratar om saken men ingen har något nytt att säga. Inget är så fullt av klyschor som en Moralisk Panik.

När man hamnar i diskussioner om videofilm eller våld, låter sig ofta även de mest självständiga och radikala människor ryckas med av alla känslostormarna och den allmänna upprördheten (Hänga upp folk på köttkrokar sådär, helt utan sammanhang, det borde förbjudas, hur som helst får man väl ändå inte...), och märker inte att man i och med detta har ställt sig på uppfostrarnas sida. Det är skönt att vara indignerad, om man slipper känna sig maktlös. Och det slipper man, när folkuppfostrarna har släppt lös folkstormen. Alla pratar om påverkan, avtrubbning och informationssamhällets fasor, men ingen ställer frågan: Varifrån kommer våldet, och varför behöver vi det?

Dessutom innehåller den Moraliska Paniken oftast ett mer eller mindre dolt förakt för de människor man säger sig ömma för. Det handlar alltid om ”svaga” grupper – ungdomar, socialgrupp 3, invandrare... Vem har hört någon ryta till om avtrubbningen som sker vid t.ex. våra fina högskolor: ”De blivande advokaterna kan snart inte skilja på verkligheten från läroböckerna. Paragrafläsandet blir en flykt undan den komplicerade verkligheten...”

Eller kanske: ”Riksdagsmännens våldsutövning är i själva verket en stum bön om stöd eller hjälp – vi måste börja sätta gränser för politikerna, inte vara rädda för att ta i med hårdhandskarna”.

Nej, så säger man bara inte, vet du vad.

Men när det gäller vanliga människor kan man kalla folk för ”stackars förslavade TV-narkomaner med torftiga och ostimulerande fritidsintressen”. När de sen skaffar sig mindre torftiga ostimulerande fritidsintressen, som att t.ex. börja jävlas på gator och torg, krossa skyltfönster och förolämpa hederligt folk – då ropar man på polis, censur och hårdare lagstiftning.

Filmcensurans chef, Gunnel Arrbäck Falk, påpekade för några år sedan, att ”om all biopublik hade filmcensurernas bakgrund och beredskap, skulle filmcensuren vara överflödig.” Det vill säga; För oss som är duktiga och förståndiga är videon inte farlig. Det är för Dom Andras skull vi måste ingripa. Och hur reagerar Dom Andra? Jo – intresset för videon fullkomligen exploderar. Och hatet mot censur och annan myndighetskontroll bara ökar.

Kalle Anka – en folkjävul

Videodebatten har många föregångare. På 1800-talet var det folkets nya läsvanor som orsakade panik. Argumenten var lika gångbara då som nu. Läsandet var verklighetsflykt och skapade falska behov. Människor blev passiviserade och fick överstimulerad fantasi men försämrat förstånd. Plus de rent medicinska skadorna, ögonsjukdomar och skelettskador, i synnerhet hos barn. Bakom omsorgen kan man så 150 år efteråt lätt ana skräcken för vad en utbildad arbetarklass skulle kunna ställa till med.

På 1900-talet var det för jazzen (”berusade negrer i bordellmiljö”) och sedan rockmusiken som upprörde hela den äldre generationen. Som vanligt var det medelklassen som var mest aktiv i paniken. På 50-talet var det Kalle Anka (i alla fall i händerna på barn) som blev en folkjävul, och därefter kom TV:n för att stanna.

Censur

Jag kan aldrig acceptera censur och lagstiftning som problemlösningar. Inte i något sammanhang. Alltså inte heller när det gäller våldsscener i vissa videofilmer. Ibland kan jag i och för sig komma på mig själv med att önska att vissa videofilmer helt enkelt kunde förbjudas: Top Gun med sin extrema glorifiering av Reagans USA. Och Motorsågsmassakern är inte en upplevelse jag önskar min värsta ovän, än mindre mina barn. Men det är fel väg. Åt helvete fel väg.

Det enda sättet att handskas med videovåld är att lära sig video. Vi kan inte sånt. Ändå är vi hundra gånger bättre på det än våra föräldrar, lärare och andra förmyndare. Vi som är unga nu är den första TV-generationen – ändå har vi ingen som helst kunskap i hur man tolkar och bearbetar bildmedia. Inte en timme av vår skolutbildning har ägnats åt detta. Och det är svårt att lära sig se – lika svårt som att lära sig läsa.

Film är det rikaste media som finns. Det tycker i alla fall jag. Inget är så effektivt när det gäller att överbringa värderingar, myter, känslor, uppfattningar och sammanhang som en skickligt gjord film. På alla nivåer i filmen finns det information för den som kan se. Från det ytliga handlingsmässiga budskapet förbi regimens och propagandans skickliga och dolda order och övertalningsförsök, ner till samhällsmytologins plan där man talar i symboler som varken filmskapare eller publik är medvetna om.

Vi vet kanske inte alltid vad det egentligen är vi tar emot, men allting härstammar ur vår verklighet. Det kommer inte ur tomma intet. Därför är det så livsviktigt, så avgörande, att man är öppen och vakent mitt i intrycksströmmen. Även nyhetsprogrammen är proppfulla med föreställningar och värderingar, även om fasaden är objektiviteten själv!

Skräck

Skräckfilmer är nog det som fascinerar mig mest. Precis som när en människas undermedvetna tillåts strömma fritt när hon drömmer, kan ett samhälles bortträngda behov, rädslor och skuldskänslor komma till uttryck genom skräckfilmen. Varje tid har sin typ av skräckfilm, eftersom varje tid har sin kollektiva ångest. Att nutidens skräckfilm är mycket mer fysisk och teknisk ("meat-movies") än t.ex. den klassiska 20-talsrysaren, beror naturligtvis på att människor känner sig fysiskt hotade till livet på ett helt annat sätt än tidigare, av just tekniken och dess herrar. Det beror alltså inte på, som en del vill göra gällande, att filmindustrin blivit mer kommersialiserad och hänsynslös och "uppfunnit" suget efter brutalitet hos sin publik. Filmindustrin har alltid varit kommersiell och hänsynslös. Men det går inte att göra en kommersiellt gångbar film utan att det finns en känslomässig beredskap i publiken för den filmens budskap. Det blir helt enkelt en flopp. De filmskapare som "lyckas" är de som har de känsligaste antennerna.

När en film som Exorcisten (1973) skapar historiska köer utanför biljettluckorna, måste det bero på att denna film innehåller något som svarar mot många människors känslor just då. Det räcker inte att bara avfärda det hela som ett spekulativt spektakel.

Som påstått politiskt och samhälligt intresserad, bör jag då ägna en smula IQ åt att ta reda på varför det förhåller sig på detta vis. Jag finner att det är för en ung människa kan ligga en enorm njutning i att se en annan ung människa bokstavligen tala spy hela etablissemangen i ansiktet, föräldrar, experter, läkare, präster... samtidigt som ens medvetna, hårt normanpassade jag, kan få sig en dust med skräck- och äckelupplevelserna.

Annars är Exorcisten tyvärr en ganska dålig film. Det enda som fortfarande fascinerade mig efter tio genomtittningar, var huvudpersonen Regans 180-gradiga huvudvridning. Jag undrar fortfarande hur i helvete den gick till.

Resten är vad regissören själv kallar "gut-level-reaction", dvs reaktioner på chockeffekter.

Annars tycker jag att mycket skräckfilm kan vara både välgjord, rolig, och intelligent, mitt bland alla inälvor och yxor. De är för det mesta befriande cyniska och illussionslösa. Samhällets tårdrypande och hjältemodiga lovsånger till sig självt hör till A-filmsvärlden och de stora budgeternas sfär. I den medvetna förnuftsmässiga delen av samhällets hjärna kanske man fortfarande strävar efter att tro på de givna auktoriteterna och de eviga

normerna. Men i samhällets undermedvetna, i mardrömmarnas land, där finns det inga illusioner. Hjältarna i de filmerna är inte ett dugg uppoffrande och lojala – de vet, helt enkelt. Där får vår aggressivitet filmisk gestalt och utrustas dessutom med en yxa. Frågan är bara hur man får med sig den där yxan ut i verkligheten, där vi kan placera den i skallbenet på de verkliga galningarna.

Det Anarkistiska Biblioteket

Eva X Moberg
Vidioter
1987

Tidningen Brand #10 1987

sv.anarchistlibraries.net